

Ortaöğretim Öğrencilerinde Okul Tükenmişliğinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi

İsmail SEÇER

Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, İsmail.secer@atauni.edu.tr

Başaran GENÇDOĞAN

Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye, basaran35@gmail.com

Received: 24.08.2012; Reviewed: 09.09.2012; Accepted: 18.09.2012

ÖZET

Bu araştırmada orta öğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet, lise türü, akademik başarı, akademik alan ve dershaneye gitme durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Erzurum Yakutiye ve Palandöken ilçelerinde ki ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan 282'si kız 221'i erkek toplam 503 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak için Aypay (2011) okul tükenmişlik ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde t testi ve çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri cinsiyete, lise türüne, akademik alan ve akademik başarıya ve dershaneye gidip gitmeme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim, Okul tükenmişliği, Akademik başarı

The Analysis of the School Burnout in Secondary Education Students in Terms of Various Variables

ABSTRACT

In this research, the burnout levels of the secondary education students was analyzed if the burnout levels differentiate according to sex, high school type, academic success, academic department and taking private teaching institutions' classes or not. The study group of this study that is aimed to analyze school burnout in secondary education students is formed of 282 females and 221 males, in total 503 students who get educated in secondary schools in Erzurum Yakutiye and Palandöken counties. School burnout inventory developed by Aypay (2011) and personal data form were used to collect data. t test and multivariate analysis of variance (MANOVA) were used in the analysis of the data. According to the evidence obtained from the study, the burnout levels of secondary education students differentiate in a meaningful level according to sex, school type, academic success, academic department and taking private teaching institutions' classes or not.

Keywords: Secondary education, School burnout, Academic achievement

EXTENDED SUMMARY

In this research, the burnout levels of the secondary education students was analyzed if the burnout levels differentiate according to sex, high school type, academic success, academic department and taking private teaching institutions' classes or not.

Defined by Freudenberger (1974) in the first place, burnout is a term drawn attention with the studies done by Maslach and Jackson (1981). Maslach and Jackson (1981) defined burnout as a syndrome having both physical and mental dimensions, and including physical fatigue, long term exhaustion, feeling of helplessness and hopelessness, negative attitudes towards to the other people, the work and the life. And Pines and Aranson (1981) defined burnout as a discomfort dominated with the symptoms such as physical fatigue, feeling of helplessness and hopelessness, emotional exhaustion, negative self-concept, developing negative attitudes towards other people, the work and the life.

Upon looking through the students' life through psychological perspective, even though they neither have a job nor work, the students' academic duties and responsibilities are considered as "work" as they require persistence. Students have many responsibilities such as to attend the school and do their homework in order to pass their exams and classes (Salmelo-Aro, Savolainen and Holopainen, 2008, akt. Kutsal ve Bilge, 2012). Schaufeli, Martinez, Pinto, Salanova ve Bakker (2002) state that school burnout is aroused from inadequacy of the students' equities in terms of their academic studies and inconsistency of students' expectation about themselves and expectations of their family, friends and teachers, and therefore academic stress is a significant reason for school burnout. Zhang, Gan ve Cham (2007) state that students' feeling constantly exhausted, lack of interest in school homework, having a neglectful attitude towards school, being desensitized towards to the people around, perceiving themselves inadequate, doubting their skills and correspondingly the decrease in their academic success are substantial symptoms of the school burnout.

The study group of this study that is aimed to analyze school burnout in secondary education students is formed of 282 females and 221 males, in total 503 students who get educated in secondary schools in Erzurum Yakutiye and Palandöken counties. School burnout inventory developed by Aypay (2011) and personal data form were used to collect data. t test and multivariate analysis of variance (MANOVA) were used in the analysis of the data.

According to the evidence obtained from the study, the burnout levels of secondary education students differentiate in a meaningful level according to sex, school type, academic success, academic department and taking private teaching institutions' classes or not.

The obtained evidence shows that males, in terms of sex, experience higher level of burnout than females. In the related litterateur, the evidence of the studies that are carried on sex differs greatly. Hence, it should be suggested to do more research on sex.

According to high school type in which the students get educated, it was found that regular high school students experience higher levels of burnout in the sub-dimensions of lack of interest in school, homework and studying fatigue than the other high schools students. It was also found that Anatolian high school students are the group that experiences the ultimate levels of burnout caused by the family.

It was found that students taking private teaching institution classes differ meaningfully in the sub-dimensions of burnout related to lack of interest in school and teachers' attitudes from the ones that do not take these classes. Accordingly, it was found that students taking private teaching institutions classes experience lower levels of burnout in the sub-dimensions of lack of interest in school than the ones that do not while the students taking private institutions classes experience higher levels of burnout because of teachers' attitudes than the ones that do not.

Upon analyzing academic success, the students' lack of interest in school increases as the academic success decreases and also family pressure increases and correspondingly it can be said that burnout caused by family and the perception of inadequacy in school increase. Yet, it can be said that the perception of adequateness in school increases and family pressure decreases as the academic success increases. As a result, it can be said that school burnout decreases as the academic success increases.

On analyzing the academic department variable, it was found that students differ meaningfully in terms of school burnout levels according to academic department, and school burnout levels of the

students in equally weighted field are lower than the ones verbal and quantitative fields. It is thought that the curriculum and the syllabus of the equally weighed field are effective that this result occurred. As a result, it can be said that male students and regular high school students form a higher risk-group in terms of school burnout than the female students and the other high school students, furthermore family pressure, lack of interest in school and perception of inadequacy in school increase as the academic success decreases.

GİRİŞ

Ülkemiz eğitim sistemi içerisinde önemli bir noktayı teşkil etmekte olan ortaöğretim okullarında öğrenim gören öğrenciler, bir önceki eğitim basamağı olan ilköğretim okullarındaki yoğun eğitim temposu ve sınavlardan (SBS) yine yoğun akademik içerikli müfredatların uygulandığı ve daha ciddi sınav süreçlerinin (LYS- YGS) bulunduğu bir eğitim yaşantısıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Okul yaşantısına ek olarak bireysel ve ailevi nedenlerle paralel bir eğitim süreci olarak karşımıza çıkan dershanelerde eğitim sistemimiz içerisinde önemli bir yer tutmaktadırlar. Öğrenciler için bu yoğun eğitim temposu ciddi bir stres kaynağına dönüşebilmektedir. Ciddi sınav süreçlerinden geçen öğrencilerin stres düzeylerinin diğer öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğunu gösteren araştırma bulguları (Kim ve ark, 2000; Lee ve Kim, 1996; Hvang, 2006) ve akademik stresin öğrencilerde ciddi mental rahatsızlıklarla ilişkili olduğunu gösteren araştırma bulguları bulunmaktadır (Misra ve Mckean, 2000; Shak, 1995). Aynı zamanda yaşanan yoğun stresin tükenmişliğin önemli sebepleri arasında olduğu birçok araştırmayla (Cherniss, 1988, Shirom, 1989, Divaris, Polychronopoulou ve Taoufik, 2012) belirlenmiştir. Gold (1991) bir bireyin sosyal anlamda bir işle ilgili stresi yaşaması sonucunda tükenmişlik benzeri olumsuzlukların ortaya çıktığını, Gil-Monte (2005) ise bir bireyin kendi hayatında ortaya çıkan stres faktörleriyle baş edemediği zaman fiziksel ve duygusal bir tepki şekli olarak tükenmişliğin ortaya çıktığını ve bu durumun kişinin sağlığı üzerinde ciddi etkiler bıraktığını belirtmektedir.

Fiziksel bitkinlik, uzun süreli yorgunluk, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları, yapılan işe, hayata ve diğer insanlara karşı gösterilen olumsuz tutumları kapsayan fiziksel ve zihinsel boyutlu bir sendrom olarak tanımlanan tükenmişlik (Maslach,1981), ilk olarak Freudenberger (1974) tarafından ortaya atılmış ve özellikle Maslach ve Jackson (1981) tarafından yapılan çalışmalarla dikkat çekmiş olan bir kavramdır. Rada ve Johnson (2012) tükenmişliğin iş ve işyeri koşulları ile ilişkili bir kavram olmasına karşın bireyin kişisel yaşamında tehdit eden bir durum olduğunu belirtmektedirler. Pines ve Aranson ve Kafry (1981) ise tükenmişliği fiziksel tükenme, çaresizlik ve umutsuzluk hissi, duygusal tükenme, olumsuz benlik kavramı, işe, yaşama ve diğer insanlara karşı olumsuz tutumlar geliştirme gibi belirtilerin ağırlıklı olduğu bir rahatsızlık olarak tanımlamışlardır. Rada ve Johnson (2004) ise tükenmişlik için yapılabilecek en iyi açıklamanın kişinin yavaş yavaş erozyona uğraması olduğunu belirtmektedirler.

Tükenmişlik; duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı hissi olmak üzere üç temel boyuttan oluşan bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Maslach, 1981, Felton, 1998 ve Schaufeli,1999). Tükenmişlik yaşayan bireylerde fiziksel, davranışsal ve psikolojik nitelikte davranışlar ortaya çıkmaktadır (Çam, 1991). Fiziksel belirtiler; yorgunluk ve bitkinlik hali, sık sık baş ağrısı, uykusuzluk, uyusukluk, kilo kaybı, solunum güçlüğü vs., davranışsal belirtiler; çabuk öfkelenme, işe gitmek istememe, bir çok olayı şüphe ile karşılama, alınganlık, öz saygı ve öz güven eksikliği, evlilik ve aile sorunları, izolasyon, insanlardan uzaklaşma, çaresizlik hissi, unutkanlık, rol çatışması, bazı şeyleri sürekli erteleme, başarısızlık hissi, kuruma yönelik ilgi kaybı, psikolojik belirtiler ise aile sorunları, uyku düzensizliği, depresyon ve psikolojik hastalıklar olarak sıralanmaktadır (Izgar, 2008).

Tükenmişlik daha çok iş yaşamı ile ilgili bir kavram olarak bilinse de öğrencilerin yaşamına psikolojik açıdan bakıldığında, ne çalışan ne de iş sahibi olmamalarına rağmen, okul yaşantısındaki akademik içerikli görev ve sorumlulukları süreklilik arz ettiği için bir iş olarak kabul edilmesi mümkündür. Lee, Puig, Kim, Shin ve Lee (2010) öğrencilik aktivitelerinin bir “iş” olarak kabul edilebileceğini belirtmekte ve özellikle akademik taleplerden dolayı bitkin düşme, okula ve okul aktivitelerine karşı olumsuz tutum geliştirme ve yetersizlik algısının ortaya çıkmasının okul tükenmişliğinin önemli belirtileri olduğunu belirtmektedirler. Salmelo-Aro, Savolainen ve Holopainen, 2008; akt. Kutsal ve Bilge, 2012)’e göre ise öğrenciler sınavlarını ve sınıflarını geçmek için okula devam etmek ve ödevlerini yapmak gibi birçok sorumluluğa sahiptirler. Bu nedenle okul süreçlerini bir “iş” olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Schaufeli, Martinez, Pinto, Salanova ve Bakker, (2002) okul tükenmişliğinin, öğrencilerin akademik çalışmaları ile ilgili olarak öz kaynaklarının yetersizliği ve öğrencinin kendisine ilişkin beklentileri ile ailesi, arkadaşları ve öğretmenlerinin beklentileri arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığını ve bu nedenle akademik stresin okul tükenmişliğinin önemli bir sebebi olduğunu belirtmektedirler. Zhang, Gan ve Cham (2007) öğrencinin kendini sürekli yorgun hissetmesi, okul ödevlerine karşı ilgisizlik göstermesi, okula karşı umursamaz tutum takınması, etrafındaki insanlara karşı duyarsızlaşması, kendini yetersiz olarak algılaması, yeteneklerinden şüphe duyması ve buna paralel olarak akademik başarının düşmesinin okul tükenmişliğinin önemli belirtileri olduğunu belirtmişlerdir.

McCarthy, Pretty ve Catano (1990) öğrencilerde gözlenen en önemli tükenmişlik belirtisinin okuldan ve okula ilişkin görev ve sorumluluklardan dolayı yaşanan stres ve baskı olduğunu belirtmektedirler. Bu

durumun bir sonucu olarak öğrencilerde okula karşı ilgi kaybı, akademik başarıda düşüş, sosyal becerilerde ve kişiler arası ilişkilerde bozulma, ders motivasyonunda düşüş ve okulu terk etme gibi belirtiler ortaya çıkması muhtemeldir (Aypay, 2011; Yang ve Farn, 2005). Yapılan araştırmalarda akademik stres, öğretmenlerle ve arkadaşlarla ilişki, akademik öz yetkinlik ve akademik başarının (Divaris ve ark., 2012; Schaufeli, Martinez, Pinto, Salanova ve Bakker, 2002; Zhang, Gan ve Cham, 2007), mükemmeliyetçilik eğiliminin ve akademik amaçların (Gotwals, 2011; Shu-Shen, 2012), empati yoksunluğunun ve sağlık problemlerinin (Dyrbye, Eacker, Anne, Harper, William, 2012; Mazurkiewicz, Korenstein ve Fallar, 2012), depresif belirtilerin, benlik saygısının ve akademik amaçların (Salmela-Aro, Parker 2011), okul tükenmişliğinin önemli yordayıcıları olduğu saptanmıştır.

Santos, Ana, Grosseman, Oliva, ve Edmea, (2011), West, Shanafelt, Kolars, ve Joseph, (2011), Jevtic, Backovic, Zivojinovic (2012) öğrencilerde özellikle duyarsızlaşma ve duygusal tükenmişliğin yaygın olduğunu, Tukaiev, S., Piskorska, V., Natalya G. Tatyana V. (2011) üniversite öğrencilerinin özellikle birinci sınıfta duygusal tükenmişlik yaşadıklarını saptamışlardır. Aypay ve Eryılmaz (2011) lise öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri ile derse katılmaya motive olma düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğunu, okula ilgi kaybı ve ödev yapmaktan tükenmişliğin yükselmesi durumunda derse katılmaya motive olma düzeylerinin düştüğünü, dinlenme ve eğlenme gereksinimini karşılama isteği yükseldikçe de derse katılmaya motive olma düzeylerinin yükseldiğini tespit etmişlerdir. Aypay ve Sever (2011) ortaöğretim öğrencilerinde öğrenci tükenmişliğinin cinsiyete, akademik başarıya, dershaneye gidip gitmeme durumuna ve sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiğini saptamışlardır.

İlgili literatüre ilişkin veriler öğrencilerde gözlenen okul tükenmişliğinin birçok faktörle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada ise aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri öğrenim gördükleri okul türüne (Lise türü) göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri dershaneye gidip gitmeme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri akademik başarıya göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri öğrenim görülen akademik alan değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırmanın çalışma grubunu 282'si kız, 221'i erkek olmak üzere 503 orta öğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin 186'sı okula ek olarak dershaneye gitmektedir. Sosyal bilimler alanından 47, Fen bilimleri alanından 111 ve Türkçe-Matematik alanından 345 öğrenci bulunmaktadır. Okul türü açısından öğrencilerin 83'ü Fen Lisesi, 95'i Sosyal bilimler lisesi, 72'si Anadolu lisesi, 41'i düz lise, 123'ü meslek lisesi ve 89'u öğretmen lisesinde öğrenim görmektedir.

Veri toplama araçları

Ortaöğretim Öğrencileri İçin Okul Tükenmişliği Ölçeği (OOTÖ); Aypay (2011), tarafından orta öğretim kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrencilerin tükenmişlik düzeylerini belirleyebilmek için geliştirilmiştir. Ölçek toplam yedi alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; okula karşı ilgi kaybı, ders çalışmaktan tükenme, aileden kaynaklı tükenme, ödev yapmaktan tükenme, öğretmen tutumlarından bunalma ve sıkılma, dinlenme ve eğlenme gereksinimi, Okulda yetersizlik alt boyutlarıdır. Ölçekte her bir alt ölçek için ayrı ayrı puan hesaplanması yapılmaktadır. Alt ölçeklerden alınan yüksek puanlar tükenmişliğin yüksek olduğuna, alına düşük puanlar ise tükenmişliğin düşük olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin yapı geçerliği için AFA yapılmış ve toplam varyansın % 61'ini açıklayan yedi boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen bu yapı doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiş ve yedi faktörlü yapının doğrulandığı ve iyi uyum verdiği görülmüştür.

Verilerin analizi

Araştırmanın verileri betimleyici istatistikler olan t testi, çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) ve Çoklu Karşılaştırma Testlerinden "Bonferroni" Post Hoc testi kullanılmıştır. Çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) birden fazla bağımlı değişkenin birlikte değerlendirilmesi yoluyla hangi faktörün daha önemli olduğunun ortaya konmasına olanak sağlar (Alpar, 2003). Çok değişkenli varyans analizinde (MANOVA) kullanılan çoklu karşılaştırma testi olan Bonferroni Post Hoc testinde daha sıkı bir alfa düzeyinin

belirlenmesi önerilmektedir. Yani standart alfa düzeyinin bağımlı değişken sayısına bölünmesi ve yeni bir anlamlılık düzeyinin elde edilmesi önerilmektedir (Pallant, 2001, akt. Akbulut, 2010). Araştırma sürecinde toplanan veriler SPSS 19.00 bilgisayar paket programında analiz edilmiştir. Çok değişkenli varyans analizi (MANOVA)'nin ön koşulları olan bağımlı değişkenlere ait puanların tek değişkenli ve çok değişkenli normal dağılım göstermesi, bağımlı değişkenler arasında doğrusal bir ilişki bulunması ve varyans-Kovaryans matrislerinin homojenliğinin sağlandığı görülmüştür.

BULGULAR

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular araştırma problemlerine bağlı olarak aşağıda açıklanmıştır

Cinsiyet Değişkenine Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Okul tükenmişlik Düzeyleri;

Tablo 1. Ortaöğretim Öğrencilerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S.s	t	p
Okula İlgi kaybı	Kız	282	14.46	4.67	-2.369	.018
	Erkek	221	15.44	4.50		
Ders çalışmaktan tük	Kız	282	14.92	4.28	-1.404	.161
	Erkek	221	15.45	4.11		
Aileden kay.tük.	Kız	282	12.51	4.24	-.800	.423
	Erkek	221	12.80	4.04		
Ödevden tüken.	Kız	282	11.23	3.45	-3.034	.003
	Erkek	221	12.19	3.64		
Öğretmen tut.tük.	Kız	282	9.47	3.19	-2.275	.023
	Erkek	221	10.15	3.52		
Dinlenme-eğlenme ger.	Kız	282	9.48	3.18	-3.789	.000
	Erkek	221	10.47	2.54		
Okulda yetersizlik	Kız	282	9.68	2.97	.488	.626
	Erkek	221	9.56	2.39		

Tablo 1 incelendiğinde ortaöğretim öğrencilerinin cinsiyetlerine göre okula karşı ilgi kaybı alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu saptanmıştır ($t_{501}=-2.369$, $p=.018$). Elde edilen bulgulara göre okula karşı ilgi kaybı boyutunda erkeklerin aritmetik ortalamalarının ($X=15.44$), kızların aritmetik ortalamalarının ($X=14.46$) olduğu ve erkeklerin kızlardan daha fazla tükenmişlik yaşadığı söylenebilir.

Ödevden tükenme alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu saptanmıştır ($t_{501}=-3.034$, $p=.003$). Kızların aritmetik ortalamalarının ($X=11.23$) ve erkeklerin aritmetik ortalamalarının ($X=12.19$) olduğu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla tükenmişlik yaşadığı söylenebilir.

Öğretmen tutumlarından tükenme alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu saptanmıştır ($t_{501}=-2.275$, $p=.023$). Öğretmen tutumlarından tükenme boyutunda kızların aritmetik ortalamalarının ($X=9.47$) ve erkeklerin aritmetik ortalamalarının ise ($X=10.15$) olduğu erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla tükenmişlik yaşadığı söylenebilir.

Dinlenme-eğlenme gereksinimi alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılaşma olduğu saptanmıştır ($t_{501}=-3.789$, $p=.000$). Dinlenme ve eğlenme gereksinimi boyutunda kızların aritmetik ortalamalarının ($X=9.48$) ve erkeklerin aritmetik ortalamalarının ise ($X=10.47$) olduğu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla tükenmişlik yaşadığı söylenebilir.

Ders çalışmaktan tükenme alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır ($t_{501}=-1.404$, $p=.161$). Aileden kaynaklanan tükenme alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır ($t_{501}=-.800$, $p=.423$). Okulda yetersizlik alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır ($t_{501}=.488$, $p=.626$).

Lise Türü Değişkenine Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Okul tükenmişlik Düzeyleri;

Tablo 2. Ortaöğretim Öğrencilerinin Lise Türü Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Fen (A)		Sosyal(B)			Anadolu(C)			Düzlise(D)			Meslek(E)			Öğretmen(F)			
N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s

1	83	14.37	3.72	95	13.58	4.08	72	14.40	5.38	41	19.26	3.78	123	15.45	4.96	89	14.38	3.87
2	83	14.42	3.34	95	14.47	5.17	72	15.04	4.65	41	17.73	3.76	123	16.02	3.89	89	14.29	3.39
3	83	12.92	4.27	95	11.60	3.61	72	14.65	3.73	41	12.73	3.84	123	11.81	4.30	89	12.96	4.27
4	83	10.95	2.77	95	11.72	3.20	72	9.93	3.34	41	14.04	3.08	123	12.76	4.29	89	11.01	2.82
5	83	9.67	3.04	95	9.40	4.25	72	10.70	2.87	41	10.95	2.82	123	9.32	3.26	89	9.59	3.05
6	83	9.20	2.94	95	9.93	2.87	72	10.75	2.95	41	10.51	2.58	123	10.20	3.02	89	9.24	2.91
7	83	9.77	2.35	95	9.04	2.70	72	10.16	3.27	41	9.09	2.77	123	9.84	2.85	89	9.67	2.31

Alt Boyutlar: 1.Okula ilgi kaybı, 2. Ders çalışmaktan tükenme, 3. Aileden kaynaklanan tükenme, 4. Ödevden tükenme, 5.Öğretmen tavırlarından tükenme, 6. Dinlenme eğlenme, 7.Okulda yetersizlik

Tablo 3. Ortaöğretim Öğrencilerinin Lise Türü Değişkenine Göre Tek Faktörlü MANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişken	Ortalamalar toplamı	Ortalamalar karesi	F	p	Anlamlı Fark	η^2
Okula ilgi kaybı	1048.120	209.6243	10.774	.000	D-A,B,C,E,F	.098
Ders çalışmaktan tük.	521.0966	104.219	6.160	.000	D-A,B,C,F	.058
Aileden kay. tük.	495.253	99.0507	6.020	.000	C-B,E	.057
Ödevden tük.	678.786	135.757	11.799	.000	C-B,D,E D-B,F	.106
Öğretmen tut. tük.	161.389	32.277	2.919	.013	-	.029
Dinlenme-eğlenme ger.	156.612	31.322	3.673	.003	C-A,F	.036
Okulda yetersiz.	71.795	14.359	1.941	.086	-	.019

*Bonferroni Post Hoc testine göre elde edilen yeni anlamlılık düzeyi $p < .007$

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri üzerinde öğrenim gördükleri okul türünün etkisini belirlemek için tek yönlü çoklu varyans analizi yapılmıştır. Bu analizin sayıltıları kontrol edildiğinde, Box'ın M istatistiğine göre yayılma matrisinin homojenlik sayıltısının sağlandığı tespit edilmiştir ($F_{(140-1836)}=2,867$, $p=.61$). Tablo 3 incelendiğinde orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin okula karşı ilgi kaybı alt boyutunda lise türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir, (Wilks Lambda (λ)=.695, $F_{(5,497)}=10.774$, $P < .000$, $\eta^2=.098$). Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, Anadolu lisesi, meslek lisesi ve öğretmen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Ders çalışmaktan tükenme alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin lise türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir, (Wilks Lambda (λ)=.695, $F_{(5,497)}=6.160$, $P < .000$, $\eta^2=.058$). Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, Anadolu lisesi, meslek lisesi ve öğretmen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Aileden kaynaklanan tükenme alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin lise türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir, (Wilks Lambda (λ)=.695, $F_{(5,497)}=6.020$, $P < .000$, $\eta^2=.057$). Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin sosyal bilimler lisesi ve meslek lisesinde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Ödevden tükenme alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin lise türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir, (Wilks Lambda (λ)=.695, $F_{(5,497)}=11.799$, $P < .000$, $\eta^2=.106$). Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre genel liselerde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeyleri, fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, Anadolu lisesi ve öğretmen lisesinde öğrenim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Anadolu liselerinde öğrenim görenlerin tükenmişlik düzeyleri, sosyal bilimler lisesinde öğrenim görenlere göre ve meslek lisesinde öğrenim görenlerin Anadolu lisesinde öğrenim görenlere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur.

Dinlenme ve eğlenme gereksinimi alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin lise türüne göre anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir, (Wilks Lambda (λ)=.695, $F_{(5,497)}=3.673$, $P > .003$, $\eta^2=.036$). Farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre Anadolu lisesinde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeyleri, fen lisesi ve öğretmen lisesinde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Öğretmen tutumundan tükenme alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.695, $F_{(5,497)}=2.919$, $P > .013$, $\eta^2=.029$).

Okulda yetersizlik alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin lise türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.695, $F_{(5,497)}=1.941$, $P > .086$, $\eta^2=.019$).

Dershaneye Gitme Değişkenine Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Okul tükenmişlik Düzeyleri;

Tablo 4. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dershaneye Gitme Değişkenine Göre Ort. ve Standart Sapma Değerleri

	Dershaneye Gidiyor (A)			Dershaneye Gitmiyor (B)		
	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s
Okula ilgi kaybı	186	13.93	5.08	317	15.45	4.23
Ders çalışmaktan tük.	186	15.26	4.32	317	15.09	4.15
Aileden kay.tük.	186	13.01	4.13	317	12.42	4.16
Ödevden tük.	186	11.37	3.47	317	11.82	3.61
Öğretmen tut.tük.	186	10.66	3.66	317	9.25	3.05
Dinlenme-eğlenme ger.	186	10.33	2.91	317	9.67	2.96
Okulda yetersiz.	186	9.90	2.63	317	9.46	2.77

Tablo 5. Ortaöğretim Öğrencilerinin Dershaneye Gitme Değişkenine Göre Tek Faktörlü MANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişken	Ortalamalar Farkı	Ortalamalar karesi	F	p	An. Fark	η^2
Okula ilgi kaybı	271.514	271.514	13.022	.000	A-B	.025
Ders çalışmaktan tük.	3.216	3.216	0.180	.671	-	.000
Aileden kay.tük.	41.278	41.278	2.396	.122	-	.005
Ödevden tük.	24.324	24.324	1.912	.167	-	.004
Öğretmen tut.tük.	231.650	231.650	21.397	.000	A-B	.041
Dinlenme-eğlenme ger.	51.135	51.135	5.899	.015	-	.012
Okulda yetersiz.	23.200	23.200	3.120	.078	-	.006

*Bonferroni Post Hoc testine göre elde edilen yeni anlamlılık düzeyi $p < .007$

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri üzerinde dershaneye gitme değişkeninin etkisini belirlemek için tek yönlü çoklu varyans analizi yapılmıştır. Bu analizin sayıtları kontrol edildiğinde, Box'ın M istatistiğine göre yayılma matrisinin homojenlik sayılıtısının sağlanamadığı tespit edilmiştir ($F_{(28-53512)}=5,521, p=.030$). Akbulut (2010) çoklu varyans analizinde testin gerektirdiği şartların tutturulamaması durumunda Wilk's Lambda değerinin yerine Pillai Trace değerinin yorumlanmasını önermektedir. Tablo 5 incelendiğinde ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin dershaneye gidip gitmeme değişkenine göre okula karşı ilgi kaybı alt boyutunda anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir, (Pillai Trace (λ)=.961, $F_{(1-501)}= 13.002, P < .000, \eta^2=.025$). Ortalamalar arasında ki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre okula ilgi kaybı boyutunda dershaneye gitmeyenlerin daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.

Öğretmen tutumlarından tükenme alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin dershaneye gidip gitmeme değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur, (Pillai Trace (λ)=.961 $F_{(1-501)}= 21.397, P < .000, \eta^2=.041$). Ortalamalar arasında ki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testine göre öğretmen tutumlarından tükenme boyutunda dershaneye gidenlerin dershaneye gitmeyenlerden daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip oldukları saptanmıştır.

Ders çalışmaktan tükenme alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Pillai Trace (λ)=.961 $F_{(1-501)}= 0.180, P < .671, \eta^2=.000$).

Aileden kaynaklanan tükenmişlik alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Pillai Trace (λ)=.961 $F_{(1-501)}= 2.396, P < .122, \eta^2=.005$).

Ödevden tükenme alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Pillai Trace (λ)=.961 $F_{(1-501)}= 1.912, P < .167, \eta^2=.041$).

Dinlenme ve eğlenme gereksinimi alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Pillai Trace (λ)=.961, $F_{(1-501)}= 5.899, P < .015, \eta^2=.012$).

Okulda yetersizlik alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Pillai Trace (λ)=.961, $F_{(1-501)}= 3.120, P < .078, \eta^2=.006$), bulunmuştur.

Akademik Başarı Değişkenine Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Okul tükenmişlik Düzeyleri;

Tablo 6. Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarı Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

	Takdir Belgesi (A)			Teşekkür Belgesi (B)			Belge-Zayıf yok (C)			Zayıf var (D)		
	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s
Okula ilgi kaybı	54	14.74	4.56	214	14.00	4.80	104	15.68	4.29	131	15.78	4.34
Ders çalış. tük.	54	16.20	4.91	214	13.84	4.19	104	16.14	3.30	131	16.09	4.05

Aileden kay.tük.	54	10.24	4.89	214	13.11	3.99	104	12.70	3.36	131	12.81	4.36
Ödevden түk.	54	10.98	3.22	214	11.53	3.38	104	11.64	3.57	131	12.15	3.95
Öğretmen tut.tük.	54	8.87	5.67	214	9.47	2.69	104	10.80	2.82	131	9.82	3.28
Dinlenme-eğl.ger	54	8.37	4.07	214	10.39	2.45	104	9.98	3.34	131	9.74	2.62
Okulda yetersiz.	54	8.38	3.90	214	9.68	2.73	104	10.43	1.98	131	9.40	2.45

Tablo 7. Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Başarı Değişkenine Göre Tek Faktörlü MANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişken	Ortalamalar toplamı	Ortalamalar karesi	F	p	An. Fark	η^2
Okula ilgi kaybı	339.506	113.169	5.441	.001	B-D,	.032
Ders çalışmaktan түk.	647.372	215.791	13.00	.000	B-A,C,D	.072
Aileden kay.tük.	363.045	121.015	7.268	.000	A-B,C,D	.042
Ödevden түk.	60.149	20.050	1.579	.194	-	.009
Öğretmen tut.tük.	175.074	58.358	5.313	.001	C-A,B	.031
Dinlenme-eğlenme ger.	183.008	61.003	7.229	.000	A-B,C	.042
Okulda yetersiz.	157.536	52.512	7.299	.000	A-C	.042

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri üzerinde akademik başarı değişkeninin etkisini belirlemek için tek yönlü çoklu varyans analizi yapılmıştır. Bu analizin sayıltıları kontrol edildiğinde, Box'ın M istatistiğine göre yayılma matrisinin homojenlik sayıltısının sağlandığı tespit edilmiştir ($F_{(84, 15271)}=3,221$, $p=.090$). Tablo 7 incelendiğinde, ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı değişkenine göre okula karşı ilgi kaybı alt boyutunda tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu saptanmıştır, (Wilks Lambda (λ)=.781, $F_{(3,499)}= 5.441$, $P< .001$, $\eta^2=.032$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre okula ilgi kaybı alt boyutunda karnesinde zayıf notu bulunanların teşekkür belgesi alanlara göre daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.

Ders çalışmaktan tükenme alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu saptanmıştır, (Wilks Lambda (λ)=.781, $F_{(3,499)}= 13.002$, $P< .000$, $\eta^2=.072$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre, ders çalışmaktan tükenme alt boyutunda teşekkür belgesi alanların, takdir belgesi alanlara göre, başarı belgesi belgesi-zayıf notu olmayanlara ve karnesinde zayıf notu olanlara göre daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip oldukları bulunmuştur.

Aileden kaynaklanan tükenmişlik alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu saptanmıştır, (Wilks Lambda (λ)=.781, $F_{(3,499)}= 7.268$, $P< .000$, $\eta^2=.042$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre, aileden kaynaklanan tükenmişlik alt boyutunda takdir belgesi alanların teşekkür belgesi alanlara, başarı belgesi ve zayıf notu olmayanlara göre ve zayıf notu olanlara göre daha düşük tükenmişlik düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.

Öğretmen tutumlarından tükenme alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu saptanmıştır, (Wilks Lambda (λ)=.781, $F_{(3,499)}= 5.313$, $P< .001$, $\eta^2=.031$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre, öğretmen tutumlarından tükenme alt boyutunda başarı belgesi ve zayıf notu olmayanların hem takdir belgesi alanlara göre hem de teşekkür belgesi alanlara göre daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur.

Dinlenme ve eğlenme gereksinimi alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu saptanmıştır, (Wilks Lambda (λ)=.781, $F_{(3,499)}= 7.229$, $P< .000$, $\eta^2=.042$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre, dinlenme ve eğlenme gereksinimi alt boyutunda takdir belgesi alanların teşekkür belgesi alanlara göre ve başarı belgesi-zayıf notu olmayanlara göre daha düşük tükenmişlik düzeyine sahip olduğu bulunmuştur.

Okulda yetersizlik alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu saptanmıştır, (Wilks Lambda (λ)=.781, $F_{(3,499)}= 7.299$, $P< .000$, $\eta^2=.042$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre, okulda yetersizlik algısı alt boyutunda başarı belgesi ve zayıf notu olmayanların takdir belgesi alanlara göre daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip oldukları saptanmıştır.

Ödevden tükenme alt boyutunda ise ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır (Wilks Lambda (λ)=.781, $F_{(3,499)}= 1.579$, $P> .194$, $\eta^2=.009$).

Akademik Alan Değişkenine Göre Ortaöğretim Öğrencilerinin Okul tükenmişlik Düzeyleri;

Tablo 8. Ortaöğretim Öğrencilerinin Öğrenim Gördükleri Akademik Alan Değişkenine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

	Sosyal Bilimler (A)			Fen Bilimleri (B)			Türkçe-Matematik (C)		
	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s	N	$\bar{X}$	S.s
Okula ilgi kaybı	47	15,19	3.44	111	17.05	4.73	345	14.15	4.59
Ders çalışmaktan tük.	47	15.42	4.77	111	16.72	3.65	345	14.62	4.18
Aileden kay.tük.	47	12.48	4.55	111	12.01	4.27	345	12.86	4.05
Ödevden tük.	47	13.36	3.76	111	13.12	3.79	345	10.93	3.23
Öğretmen tut.tük.	47	9.12	3.28	111	9.70	3.33	345	9.88	3.37
Dinlenme-eğlenme ger.	47	10.19	2.09	111	10.41	2.86	345	9.72	3.07
Okulda yetersiz.	47	9.23	2.17	111	9.37	2.86	345	9.76	2.75

Tablo 9. Ortaöğretim Öğrencilerinin Akademik Alan Değişkenine Göre Tek Faktörlü MANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişken	Ortalamalar toplamı	Ortalamalar karesi	F	p	An. Fark	η^2
Okula ilgi kaybı	708.231	354.116	17.690	.000	B-C	.066
Ders çalışmaktan tük.	374.187	187.093	10.935	.000	B-C	.042
Aileden kay.tük.	61.281	30.640	1.779	.170	-	.007
Ödevden tük.	568.864	284.432	24.401	.000	C-A,B	.089
Öğretmen tut.tük.	24.600	12.300	1.092	.336	-	.004
Dinlenme-eğlenme ger.	43.374	21.687	2.492	.084	-	.010
Okulda yetersiz.	20.435	10.218	1.371	.255	-	.005

*Bonferroni Post Hoc testine göre elde edilen yeni anlamlılık düzeyi $p < .007$

Ortaöğretim öğrencilerinin okul tükenmişlik düzeyleri üzerinde öğrenim görülen akademik alan değişkeninin etkisini belirlemek için tek yönlü çoklu varyans analizi yapılmıştır. Bu analizin sayıtları kontrol edildiğinde, Box'ın M istatistiğine göre yayılma matrisinin homojenlik sayıtlarının sağlanmadığı tespit edilmiştir ($F_{(56, 58186)}=2,130, p=.092$). Tablo 9 incelendiğinde akademik alan değişkenine göre ortaöğretim öğrencilerinin okula karşı ilgi kaybı alt boyutunda tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.829, $F_{(2,500)}= 17.690, P < .000, \eta^2=.066$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre okula ilgi kaybı alt boyutunda Fen bilimleri alanında öğrenim görenlerin tükenmişlik düzeylerinin Türkçe-Matematik alanında öğrenim görenlerden daha yüksektir.

Ders çalışmaktan tükenme alt boyutunda orta öğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.829, $F_{(2,500)}= 10.935, P < .000, \eta^2=.042$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testine sonucuna göre, ders çalışmaktan tükenme alt boyutunda Fen bilimleri alanında öğrenim görenlerin tükenmişlik düzeylerinin Türkçe-Matematik alanında öğrenim görenlerden daha yüksektir.

Ödevden kaynaklanan tükenmişlik alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.829, $F_{(2,500)}= 24.401, P < .000, \eta^2=.089$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Bonferroni Post Hoc testi sonucuna göre Türkçe-Matematik alanında öğrenim görenlerin tükenmişlik düzeyleri hem sosyal bilimler hem de fen bilimleri alanında öğrenim görenlerden daha yüksektir.

Aileden kaynaklanan tükenmişlik alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.829, $F_{(2,500)}= 1.779, P < .170, \eta^2=.007$).

Öğretmen tutumlarından tükenme alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.829, $F_{(2,500)}= 1.092, P > .336, \eta^2=.004$).

Dinlenme ve eğlenme gereksinimi alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.829, $F_{(2,500)}= 2.492, P > .084, \eta^2=.010$).

Okulda yetersizlik alt boyutunda ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaşmadığı bulunmuştur, (Wilks Lambda (λ)=.829, $F_{(2,500)}= 1.371, P > .255, \eta^2=.005$).

SONUÇ VE TARTIŞMA

Ortaöğretim öğrencilerinde öğrenci tükenmişliğini incelemeyi amaçlayan bu araştırma sonucunda öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuştur. Bu bulgu Aypay ve Sever (2011), Ören ve Türkoğlu (2006) ve Kutsal ve Bilge (2012), Yang, (2004) tarafından lise öğrencileri üzerine yapılan araştırma bulgularıyla örtüşürken, Sevensan ve ark. (2011) ve Young, Fang ve Golshan (2012) ve Galan, Sanmartin ve Polo (2011) tarafından üniversite öğrencileri üzerine yapılan

araştırma bulgularıyla çelişmektedir. Literatürdeki bu farklılıklar niteliksel araştırma yöntemleri ile desteklenen daha geniş çaplı ve sosyolojik tabanlı araştırmalarla giderilebilir. Araştırma bulguları okula karşı ilgi kaybı, ödevden tükenme, öğretmen tutumlarından tükenme ve dinlenme – eğlenme gereksinimi alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık olduğu ve bu farkın erkeklerin aleyhine olduğunu göstermektedir. Buna göre erkeklerin kızlardan daha fazla tükenmişlik yaşadığı söylenebilir.

Öğrenim görülmekte olan lise türüne göre öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Okula ilgi kaybı alt boyutunda ve ders çalışmaktan tükenme alt boyutunda düz lise öğrencilerinin fen lisesi, sosyal bilimler lisesi, Anadolu lisesi ve öğretmen lisesinde öğrenim gören öğrencilere kıyasla daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır. Aileden kaynaklanan tükenmişlik alt boyutunda ise Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin sosyal bilimler ve öğretmen liselerinde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ülkemiz eğitim sistemi içerisinde sınavla öğrenci alan liseler arasında en düşük puana sahip olan Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerin aile baskısını daha fazla yaşadığı elde edilen bulgular doğrultusunda söylenebilir. Ödevden tükenmişlik alt boyutunda ise düz lise öğrencilerinin Anadolu Lisesi, sosyal bilimler lisesi ve öğretmen lisesinde öğrenim gören öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Anadolu Lisesi öğrencilerinin ödevden tükenmişlik düzeylerinin sosyal bilimler lisesi, fen lisesi ve öğretmen lisesi öğrencilerine göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Buna göre düz liselerde öğrenim gören öğrencilerin ödevden tükenme açısından en olumsuz durumda bulunan grup olduğu, Anadolu liselerinin ise sınavla öğrenci alan okullar arasında en düşük ödev tükenmişliği düzeyine sahip grup olduğu söylenebilir. Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrencilerin bu durumunun sınavla öğrenci alan diğer okullar olan Fen liseleri, sosyal bilimler liseleri ve öğretmen liselerinde daha yoğun müfredatların uygulanması ile ilişkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Dershaneye gidip gitmeme değişkeni açısından ortaöğretim öğrencilerinin tükenmişlik düzeylerinin okula ilgi kaybı ve öğretmen tutumlarından tükenme alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuştur. Araştırma bulguları Aypay ve Sever (2011) tarafından yapılan araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Okula ilgi kaybı alt boyutunda dershaneye gitmeyenlerin daha yüksek tükenmişlik yaşadıkları, öğretmen tutumlarından tükenmişlik boyutunda ise dershaneye gidenlerin daha yüksek tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur. Buna göre dershane ye gidiyor olmak öğrencilerin okula ilgi kaybını azaltan bir faktör olarak değerlendirilebilir ancak öğretmen tutumlarından tükenmişlik açısından bakıldığında dershaneye gidiyor olmanın öğrencilerde farklı öğretmenler ve bu öğretmenlerin farklı yaklaşım ve tutumlarıyla yüz yüze gelmelerinden kaynaklı tükenmişlik yaşanmasına sebep olduğu söylenebilir.

Akademik başarı değişkeni açısından öğrencilerin tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olduğu bulunmuştur. Bu bulgu Heta, Salmela-Aro, Niemivirta, (2012), Salmela-Aro ve ark, (2008), Aypay ve Sever (2011) ve Kutsal ve Bilge (2012) tarafından yapılan araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Okula ilgi kaybı alt boyutunda karnesinde zayıf notu olanların teşekkür belgesi alanlara göre daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları, ders çalışmaktan tükenme boyutunda en yüksek tükenmişliği takdir belgesi alanların yaşadığı ve başarı belgesi- zayıf notu olmayanların ve zayıf notu olanların teşekkür belgesi alanlardan daha yüksek tükenmişlik yaşadıkları, aileden kaynaklanan tükenme boyutunda takdir belgesi alanların diğer gruplardan daha düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıkları ve dolayısıyla aile baskısını en az yaşayan grup oldukları, öğretmen tutumlarından tükenme alt boyutunda başarı belgesi – zayıf notu olmayanların hem takdir belgesi alanlardan hem de teşekkür belgesi alanlardan daha yüksek düzeyde tükenmişlik yaşadıkları, dinlenme ve eğlenme gereksinimi alt boyutunda takdir belgesi alanların teşekkür belgesi alanlardan ve başarı belgesi- zayıf notu olmayanlardan daha düşük tükenmişlik yaşadıkları, okulda yetersizlik algısı alt boyutunda ise takdir belgesi alanların en düşük düzeyde tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur. Buna göre akademik başarı arttıkça öğrencilerin okulda kendilerini yeterli algılama düzeylerinin de arttığı ve akademik başarı yükseldikçe öğrencilerin yaşamış olduğu okul tükenmişliğinin düşeceği söylenebilir.

Öğrenim görülen akademik alan değişkenine göre öğrencilerin tükenmişlik düzeylerinin anlamlı düzeyde farklılaştığı ve bu farkın okula ilgi kaybı ve ders çalışmaktan tükenme alt boyutlarında Türkçe-Matematik alanında öğrenim görenlerin Fen bilimleri alanında öğrenim görenlere göre daha düşük tükenmişlik yaşadıkları, ödevden tükenme alt boyutunda ise yine Türkçe-Matematik alanında öğrenim görenlerin hem Fen bilimleri hem de Sosyal bilimler alanında öğrenim görenlere göre daha düşük tükenmişlik yaşadıkları bulunmuştur. Buna göre Türkçe-Matematik alanında öğrenim gören öğrencilerin okul tükenmişlik açısından daha iyi bir pozisyonda oldukları söylenebilir. Ayrıca Sosyal bilimler alandakilerin ağırlıklı olarak Sözel müfredata ve Fen bilimleri alanında olanların ağırlıklı olarak sayısal müfredata yönelmeleri buna karşın Türkçe-Matematik alanındakilerin her iki müfredatı da dengeleyen bir yaklaşımda öğretim görmelerinin bu

durumda etkisi olabileceği değerlendirilebilir. Ayrıca öğrenci ve ailelerinin sayısal alana yoğun talebi ve bu alana yeteneği olsun olmasın birçok öğrencinin bu alanda öğrenim görmesine sebep olmaktadır. Bu durumda sayısal performansı düşük olan öğrencilerde başarısızlık algısına ve dolayısıyla tükenmişlik yaşanmasına neden olabilir.

Sonuç olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre okul tükenmişliği bağlamında daha büyük bir risk grubunu oluşturdukları, akademik başarı düştükçe aile baskısının arttığı ve dolayısıyla aileden kaynaklanan tükenmişliğin yükseldiği söylenebilir.

Okul türü açısından genel lise öğrencilerinin okul tükenmişliği açısından ciddi bir risk grubunu oluşturdukları söylenebilir. Ülkemiz eğitim sistemi içerisinde ortaöğretim kurumlarına yerleştirme sınavlarında başarı gösterememiş öğrencilerin genel itibarıyla öğrenim gördüğü bu okullarda öğrenim gören öğrencilerin okul tükenmişliği açısından risk grubunu oluşturduğu söylenebilir.

Dershaneye gidiyor olmak öğrencilerde okula bağlılığı pekiştiren bir durum olarak değerlendirilirken, dershaneye devam eden öğrencilerin öğretmen tutumlarından tükenmişlik noktasında bir risk taşıdıkları söylenebilir.

Akademik başarı arttıkça aile baskısının azaldığı ve öğrencilerde yeterlilik algısının yükseldiği buna karşın akademik başarının düşmesi durumunda öğrencilerde okula karşı ilgi kaybının arttığı, aile baskısının arttığı ve yetersizlik algısının arttığı söylenebilir.

Öneriler

Cinsiyet açısından erkeklerin aleyhine bir durum saptanmış ancak ilgili literatürde araştırma bulgularını destekleyen ve çelişen bulgular olduğu görülmüştür. Bu nedenle daha geniş ölçekli ve nitel verilerle desteklenen araştırmalar yapılması önerilebilir.

Öğrenim görülen lise türü açısından genel liselerde öğrenim görenlerin ciddi bir risk grubunu oluşturdukları bulunmuştur. Bu anlamda özellikle MEB'in genel liselerin bu iç açıcı olmayan durumuna karşı tedbir alması ve bu okullarda öğrenim gören öğrencilerde okul tükenmişliğinin sebepleri üzerine araştırmalar yapılabilir.

Dershane değişkeni açısından özellikle öğretmen tutumlarından kaynaklanan tükenmişlik bakımından dershaneye gidenlerin daha olumsuz bir konumda olduğu bulunduğu için, özellikle de dersanelerde görev yapan öğretmenlerin öğrencilerle olan ilişki biçimlerinin gözden geçirilmesi, gerekli duyulan hizmet içi eğitim benzeri eğitim imkânlarının sunulması ve bu kurumlarda çalışan öğretmenlerin öğretmenlik formasyonu açısından denetlenmesi önerilebilir.

Akademik başarı düştükçe öğrencilerin yeterlilik algılarının düştüğü ve üzerlerindeki aile baskısının arttığı saptanmıştır. Bu anlamda özellikle de psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin akademik başarı açısından risk taşıyan öğrencilere yönelik olarak motivasyonel çalışmalar yapmaları ve ailelerine yönelik olarakta eğitici bilgilendirici çalışmalar yapmaları önerilebilir.

Öğrenim görülen akademik alan değişkeni açısından özellikle fen bilimleri alanında öğrenim görenlerin ciddi bir risk teşkil ettikleri bulunmuş ve bu durumun nedenlerinden birinin Sayısal alanların toplumdaki popülaritesi olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle alan seçimi noktasında orta öğretim kurumlarının öğrenci, öğretmen, yönetici, psikolojik danışman ve ailelerin karşılıklı bilgi alışverişine dayanan ve gerçekçi alan seçimi yapılması hususunda tedbirler almaları önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akbulut, Y.(2010). *Sosyal Bilimlerde SPSS Uygulamaları*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık
- Alpar, R.(2003). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlere Giriş*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aypay, A., Eryılmaz, A.(2011). Lise Öğrencilerinin Derse Katılmaya Motive Olmaları ile Okul Tükenmişliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 26-44
- Aypay, A. (2012). Ortaöğretim Okul Tükenmişliği Ölçeği (OOTÖ). *Eğitim ve Bilim*, 12(2), 782-787
- Cherniss, C. (1988). Observe Supervisory Behavior and Teacher Burnout in Special Education. *Journal of Educational Research*, 54(5), 449-454.
- Çam, O. (1989). *Hemşirelerde Tükenmişlik ve Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Divaris K., Polychronopoulou A., Taoufik K.(2012). Stress And Burnout in Postgraduate Dental Education. *European Journal of Dental Education*. 16 (1): 35-42
- Dyrbye, L. N., Eacker, A. M., Harper, W. (2012) Distress and Empathy do not Drive Changes in Specialty Preference among US Medical Students. *Medical Teacher*,34(2), 116-122
- Felton, J.S.(1998). *Burnout as a Clinical Entity: its Importance in Health-Care Workers*. *Occup Med (Lond)* 48, 237-50.
- Freudenberger, N.J. (1979) *Staff Burnout*. *Journal of Social Issues*, 30, 159-165.

- Galan, F., Sanmartin, A., Polo, J.(2011) Burnout Risk Medical Student in Spain Using the Maslach Burnout Inventory-Student Survey. *International Archives of Occupational and Environmental Health*, 84 (4), 453-459
- Gil-Monte P.R.(2005) *The Burnout Syndrome. A work İllness in the Well-Being Society*. Madrid: Pirámide Psicología.
- Gold, Y. (1991). The Relationship of Scores on the Educational Burnout among Public Secondary School Teachers in Northeast Tennessee. *Dissertation Abstract International*, 58 (3), 690.
- Gotwals, J. K.(2011). Perfectionism and Burnout within Intercollegiate Sport: A Person-Oriented Approach. *Sport Psychologist* , 25(4), 489-510
- Izgar, H. (2008). *Endüstri ve Örgüt Psikolojisi*. Ankara: Eğitim Akademi Yayınları
- Jevtic, M., Backovic, D.; Zivojinovic-Ilic, J.(2012) Burnout Syndrome in Medical Students During Clinical Training. *Healthmed*, 6 (2), 571-577
- Kutsal, D., Bilge, F. (2012). Lise Öğrencilerinin Tükenmişlik ve Sosyal Destek Düzeyleri. *Eğitim ve Bilim*. 37(164), 283-297
- Maslach, C. (1981). The Burnout Syndrome. *Current Research, Theory and Interventions*, 3, 49-56
- Maslach, C.,& Jackson, S. E. (1981). The Measurement of Experienced Burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2, 99-113.
- McCarthy, M. E., Pretty, G. M., & Catano, V. (1990). Psychological Sense of Community and Student Burnout. *Journal of College Student Development*, 31, 211-216
- Mazurkiewicz, R., Korenstein, D. & Fallar, R.(2012) The Prevalence and Correlations of Medical Student Burnout in the Pre-Clinical Years: A Cross-Sectional Study. *Psychology Health & Medicine*. 17(2), 188-195
- Ören, N., Türkoğlu, H.(2006). Öğretmen Adaylarında Tükenmişlik. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 30-42
- Pallant, J.(2001). SPSS Survival Manuel. Maidenhead, PA: Open University Press.
- Pines, A., Aronson, E., & Kafry, D. (1981). Burnout: From Tedium to Personal Growth. New York: Free Press.
- Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Pietikäinen, M., & Jokela, J. (2008). Does School Matter? The Role of School Context in Adolescents' School-Related Burnout. *European Psychologist*, 13(1), 12-23
- Salmela-Aro, K., Parker, P.D.(2011). Developmental Processes in School Burnout: A Comparison of Major Developmental Models. *Learning and Individual Differences*. 21:244-248
- Santos, A., Ana T. R., Grosseman, S. Oliva, C. & Edmea F. (2011). Burnout Syndrome among Internship Medical Students. *Medical Education*, 45 (11), 1146-1146
- Schaufeli, W. (1999). *Burnout*. in: Firth-Cozens J, Payne RL, eds. *Stress in health Professionals: Psychological and Organizational Causes And Interventions*. Wiley: New York
- Schaufeli, W.B., Martinez,, M.I., Pinto, A.M., Salanova, M., & Bakker, A.B. (2002). Burnout and Engagement in University Students - a Cross National Study, MBI-SS. *Journal Of Cross- Cultural Psychology*. 33 (5), 464-481.
- Sever, M., Aypay, A. (2011). Ortaöğretim Öğrencilerinde Okul Tükenmişliğinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *XI. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi Bildiri Kitapçığı*.
- Sevencan, F., Uzun, N., Yücel, E., Erdem, A., Üner, S.(2011). Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Tükenmişlik Düzeyi ve Etkileyen Faktörler. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 42, 42-48
- Shirom, A. (1989). Burnout in Work Organizations. in C. L. Cooper & 1. T. Robertson (Eds), *International Review of Industrial and Organizational Psychology*, Wiley: Chichester
- Shu,S.S. (2012) An Examination of Academic Burnout Versus Work Engagement among Taiwanese Adolescents. *journal of educational research* 105(4), 286-298
- Tukaiev, S., Piskorska, V., Natalya G. Tatyana V. (2011). Formation of Syndrome of Emotional Burnout in First-Year Students Studying Psychology. *Psychophysiology*, 48, Special Issue-1, 66-67
- West, C., Shanafelt, T. Kolars, D, & Joseph, C.(2011). Quality of Life, Burnout Educational Debt, and Medical Knowledge Among Internal Medicine Residents. *Jama-Journal Of The American Medical Association*, 306(9), 952-960.
- Yang, H.J., Farn, C. K. (2005). An Investigation the Factors Affecting MIS Student Burnout in Technical-Vocational College. *Computers in Human Behavior*, 21, 917-932.
- Zhang, Y., Gan, Y., & Cham, H. (2007). Perfectionism, Academic Burnout and Engagement Chinese College Students: A Structural Equation Modeling Analysis. *Personality and Individual Differences*. 26 Mayıs 2012 tarihinde <http://www.sciencedirect.com> adresinden erişildi.
- Heta, T.S, Salmela-Aro, K. Niemivirta, M.(2012). Achievement Goal Orientations and Academic Well-Being Across The Transition to upper Secondary Education. *Learning and Individual Differences* 22 (2012) 290–305